

^vŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 8. V torek 21. februarja 1854. III. tečaj.

Popoldanski pogovori nekterih vasčanov.

V nedelo popoldan je blo; g. učitelj po odpravljeni božji službi grejo k gosp. županu, in najdejo tam nekaj mož. — Hvaljen bodi Jezus Kristus! No oče župan, kako se kej imate?

Župan. Hvala Bogu! do zdaj mi ni blo nič hudega. Prav je, da ste prišli gospod, pogovarjamo se s temi sosedi le od učiteljstva, in ravno v mislih imamo vaše učiteljske shode. Čemu nek spet to?

Učit. Menimo se pri tistih od šolskih reči, kakor vi, kadar se vas kaj zbere, od kmetijskih; če pa hočete ravno tako radi vedeti, vam čem povedati, kaj smo se bli pri zadnem shodu spomnili. —

Na g. dekanovo vprašanje: „kaj imajo duhovniki in učitelji storiti, da bi si pobožni in prebrisan mladenči učiteljski stan zvolili“ smo odgovorili: naj bi duhovniki in učitelji na deželi starše, ki imajo za ta stan pripravne otroke, nagovarjali, da bi jih dali v pripravniško šolo, in ravno s tem namenom sim tudi jas danes k vam prišel, da bi dali vašega za ta imenitni stan kaj pripravnega sina Franceta v omenjeno šolo. —

Župan. Kaj? da bi moj sin za učitelja bil, tega bi nobenemu svetvati ne hotel; zakaj vsak čuvaj, pečokur ima boljšo plačo, kakor učitelj na deželi; družega ni pri njem kakor revšina.

Obiskuje, postavim, družine imenitnih in bogatih, kmalo zapazi, da si ni pravi prostor zvolil; rajši se ga pozdravi z „lahkonoč“, kakor z „dober večer“, in če se kaki imenitnik še tako poniža, da začne kaj z njim kramljati in se kratkočasiti, mora kerčmarju, ki je revež tako okoli njega hodil, kakor mačka okoli

vrele kaše, še prostor, na katerem je sedel, plačati, in tako kaj globoko v svoj temni žep sestl. — Majhini prihodki mu ne pripusté jo večkrat obiskovati. On mora tedaj v svoji večkrat revni koči ostati in med kmeti prekmetovati.

Ranjki g. učenik mi je včasih smejavši, večkrat pa jokavši se svoj revni stan potožil; vselej sim mislil: boljši je rokodel in tudi boljši živi kakor učitelj. —

— *Janez.* Oče župan imajo prav! Govori se dosti od učitelja in njegovih prihodkov, alj kaj pomaga, ko se pa le malo spravi. — Un dan sim bim bil v neko vas naletel, kjer so se pogovarjali, koliko naš školnik od šole vsaki mesec vlečejo. V besedah je čez 20 gl.; pa šel sem se sam prepričat, je blo pa komaj kaka 2. gl. — Se ve da, so djali g. učenik, ko sim jih pobaral, prišlo bi gotovo 20 gl., da bi vsi desetičice odrajtovali. — Poglejte moj izpisek, so djali, koliko jih je pretečeni mesec plačalo; in res komaj 12 je blo zaznamovanih, ki so mesecnino odrajtali.

Tomaž. Kaj ne g. učitelj? v ponedelek bi vas bil še neki mož, ker ste mu otroka nekaj pokaštigali, kmalo nabil, ako bi mi ušli ne bili.

Učit. Vidite takim, kakor je tisti bil, ne smemo zameriti. On je vse to le v jezi počel. Drugi dan zgodaj me je prišel za odpuščanje prosit, kaj čmo, vsak ima nekaj dobrega pa tudi slabega na sebi.

Župan. Ni dolgo, kar sim bral „opoldanske premišljevanja nekega starega učitelja;“ ker imamo ravno ta pogovor, vam jih hočem pa povedati. Gotovo se pravi v potu svojega obraza kruh jesti! vroče mi je kot koscom v nar hujši vročini. Zdaj se mi scer enmalo težko zdi, pa koristno je vendar za me, posebno, ker tako malo derv za kurjavo šole po zimi dobim. Še bolj me pa teži, da, kakor nova postava pravi, otroci ne smejo biti v sadjoreji, čebelarstvu, v sviloreji i. t. d. zamurčki. Pa storiti hočem vendar to svoje, in da bom v tem podučeval, se moram kakor do zdaj, pridno učiti, ako ravno se mi v mojih 76 letih težko zdi.

Boga hočem pa za voljno poterplenje prositi. — Še vé, da malo več zaslužim za moje rajtanje, pisanje, za moje orglanje in peje, zakaj reva gleda prav možko iz hiše, in iz vsega, kar imam

okoli sebe. — Poglejte, kako se moj praštov cefra, tu in tam se luknice kažejo, — hvala Bogu, da imam še to le pisano suknico, da ga lahko pod njo skrijem. — Zauaprej hočem pridno delati, revno živeti in slabo jesti. —

Poglejte no mojo ženkico, kako vesela ti nese sok, kako se ti vendar kaša v uni skledci kadi. Kaj čem neki boljšega.

Janez. Veste kaj župan? Jaz bi, ako bi ktereга za ta stan pripravnega otroka imel, ga raji da! za čevljarja, vsaj, kar zasluži, je gotovo in v denarjih, se ma ni treba z zarobljenimi deželani za pest ječmena tergati, in se ne s starimi babcami za sépec pšenice, ki je večkrat polna smetja, puliti in prepirati. — Sej veste, da je navada, g. duhovnikom in učiteljem le podrešetino in spolke za biro dajati. —

Učit. Ljubeznivi moji! Vi ste naš stan močno počernili, in le od njegovih revnih prihodkov govorili; alj poglejte in pomislite, da vsak stan ima nekaj dobrega in prijetnega, pa gotovo tudi slabega in nevšečega, ima svoje veselje, pa tudi svoje terplenje. Srečno in veselo le tisti živi, kateri delo svojega stanu dobro zastopi, svoje dolžnosti zvesto spolnuje, in kateri je zadovoljen s tem, kar mu Bog da. — Alj bi vas ne veselilo, napravljati iz otročajeв pridne zemeljčane, zveste derzavljane in brumne nebeščane? Alj učitelja ne veseli? ker vidi dan na dan mladino se pridno učiti in lepo zadržati, ki ga ljubi, rada vboga, in si po njegovih besedah in stopnjah hoditi prizadeva? Serčno ga pa veseli, ko ga učenčki imajo za vidnega angelja varha, ki jih le po pravi poti voditi, in enkrat jih na nebeske visočine pripeljati želi. —

Kaj za eno veselje bo občutilo pa pridnega, bogaboječega in iskrenega učitelja serce takrat, ko bo naš nebeski učenik, ki je tudi male serčno ljubil, se iz sodnega stola oglasil, in vesele besede izustil: „Moj hlapec! spolnil si natanko dolžnosti tvoje, pojdi in poseди kraljestvo, ki ti je od konea sveta pripravljeno.“

Mi smo vsi za nebesa vstvarjeni, dragi moji! kje pa najdemo več priložnost za nje skerbeti, kakor v učiteljskem stanu.

Župan. Res je, ako bi na učiteljske majhine prihodke mislil, moj sinko bi nikoli ne bil učenik; pa ker sam Kristus pravi,

da moramo le „za zveličanje svoje duše skerbeti“, in ta stan res dosti zaslužnja vrednega ima, bom pa dal mojega Franceta v pripravniško šolo. Bog daj! da bi se le pridno učil in učnike v nji rad slušal, in tako kakor izurjen učitelj Boga rad častil, srenji koristil, starše razveseloval, otroke blagoslovljal, in da bi on sam na sodni dan veliko veselje imel.

Ko so se ti možje tako pogovarjali, in se domenili, je že začela večernica na nebu migljati, in čas je blo večerjati. So šli vsak sebi, in se priserčno pozdravljali: S Bogom, s Bogom!

Bloški France.

Narodski običaji v Železnikah.

VI. Velikanoč.

V prvo versto veselih dni in praznikov med letom se sme po vsi pravici Velika noč prišteti. Velika noč! o prijetni čas pomlajene narave, o skrivnosti polni praznik katoliške cerkve, o veseli dan nedolžne mladine; resnično kamnitno serce bi moral imeti, kdor bi se tega dneva ne veselil. Ne najde se pa tud morebiti kraja pod solacom, kjer bi se katoliški kristjani ne zberali o tem času z posebnim veseljem k molitvi in potem k raznim veselicam. — Naj povem tedaj enkolko, kako se pri nas mladina te dni obnaša. Začetik veselic je že cvetna nedelja. Pridni fantiči si pripravijo iz verbovih vejic visoke in tanke „butarce“, taiste z lepim zelenim beršlanom povijejo in z pomladanskimi cveticami olepsajo; na verh nataknejo navadno snopek olke; nekateri natvežejo na „butarco“ tud leporudečih in rumenih jabelk, kar se med zeleni beršlan prav lepo poda. — Na cvetno nedeljo, dan blagoslovljenja lesa, boš težko vidil ktereга fantiča brez „butarce“ koračiti proti cerkvi, katera je ta dan lepemu zelenemu vertu podobna. Blagoslovljenega lesa ne imeti v hiši, bi blo zarajtano v naših krajih za veliko nerodnost; imajo tedaj nekateri fantiči, najrajši sorodniki, dobro prerajtano, v kterih hišah nimajo svojih otrok, da bi butarce k blagoslovu nesli in več dni poprej se hodijo ponujat, če smejo oni na cvetno nedeljo butarco in na veliko Saboto „blagoslovljeni ogenj“ prinesiti. Ker

hišne matere to ljubav potem na Veliko noč z pirhi pobotajo, je razvidno, da se fantiči posebno pri premožniših hišah za to srečo velikokrat zlo pomikujejo. —

Na veliko sredo in četrtek popoldan pridejo fantje z „ropotci“, „brenčami in tabelcami“ k cerkvi, da po končanih cerkvenih molitvah „brenčajo“ al kakor v nekaterih krajih pravijo „Boga strašijo“. V časi tako dolgo „brenčajo“, da jih mežnar razpoditi mora. —

Na veliki petek pečejo gospodinje navadno kolače, veselo znamenje, da konec posta se bliža. —

Na veliko Saboto zjutraj zarano se zberejo fantje in poleg cerkve prav dobro zakurijo za blagoslovljeni ogenj. Komaj je sveti obred končan, popadejo vsak svoje goreče poleno in hitijo vsak na svoj dom, kjer hišna mati potem prec z blagoslovljenim ognjem v peč zakuri. Tud iz daljnih hribov pridejo po blagoslovljeni ogenj in ga po 2 in 3 ure dalječ nesejo. Imajo u ta namen velike gobe saboj, in ko ima ena zgoreti, prižgejo drugo, da ogenj srečno na dom prinesejo. — Popoldan snažijo ženske po hišah, da je veselje, vse mora biti čisto in snažno pomito in pometeno. Gospodinje se urno obračajo ter pripravljajo jedila za prihodnji dan. Tud se peče pečenka, kuha mesovje in obrudečajo pirhi za blagoslovljenje. — Proti noči se obhaja vstajanje Kristusovo. Med veselim brenčanjem zvonov in gromenjem možnarjev se snidejo praznično oblečeni ljudje k procesii, in ako ima človek je eno žilico kersanstva v sebi, mora biti od te slovesnosti globoko ginjen in serčno razveseljen. Na Velikonoč zjutraj, kakor hitro polnoči odbije, začnejo fantje na dveh, včasi tudi na treh krajih z možnarji streljati, da se veličastno razlega po daljni okolici; med gromenje možnarjev se pridruži tudi vbrano priterkovanje zvonov. Resnično, ni ga pri nas veselšega jutra od Velikonočnega. Po jutranji sv. maši je občno blagoslovljenje jedil; od bližnih in daljnih krajev prinesejo dekleta v jerbasih, ki so z lepimi svilnatimi rutami pregernjeni, kolače blagoslovit. Dekleta imajo vražo, da, ktera po blagoslovu perva z kolačami od cervke pride, se potem med letom omoži. Da se nekatere sirotice za to srečo po vsi moči pomikujejo, je

gotovo; komaj sv. obred mine, kmalo ni nobene več pri cerkvi viditi. — Po zajterku se zbere mladina pod lipo. Napravljeni so fantje in dekliči ta dan navadno v nove oblačila, ktere sdaj eden nad drugim pregledujejo. Začnejo se tudi z pirhi terkati. Dvomlivo poskušajo na zobe, ktereга pirhi so bolj terdni in z velikim strahom se nekateri poda v nevarnost, svoj pih zgubiti. Tud kupčujejo za pirhe. Cele imenujejo „celce“ in vbite „obitce“. — Dajejo tud pirhe sekati eden družemu. V časih ima nekateri veliko srečo, eni se pa tudi praskajo za ušesmi. Po južini in po večernicah se zbere mladina zopet pod lipo, se zopet z pirhi terka in igra razne igre, od kterih hočem obširniji govoriti v prihodnjem listu. —

Koleda.

Bilo je zvečer pred sv. 3 kralji. Matevžek in Janezek gresta k botrici pod okno koledvat. Tiho se vstopita in zapojeta:

Nicoj smo prišli do vas,

Če bote darvali nas,

Saj kralji darivali

In tudi spoznali

So ljub'ga Zveličarja i. t. d.

Botrica oknice odprejo in mala fantiča v hišo k sebi pokličejo. Dečka gresta notri. Na mizi je bilo polno lepih rečinaložennih, polno orehov, kostanja, rudečih jabelk in dobro povitih malih potičic. Tukaj si naberita, pravijo botrica prijazno, in vzemita, kar vama je drago in ušeč. — Treba jima ni bilo dvakrat veleti; nabašeta si polne žepe, se preserčno zahvalita, še enkrat prav veselo zapojeta, in gresta proti domu. Po poti gredé srečata ubozega starčeka, ki se počasi s palco operaje po tesni sneženi gazi proti hišam giblje in milo „Bog pomagaj“ zdihuje. Mala dečka na stran v sneg stopita, in ubogi starček se jima v serce usmili. Oj gotovo, pravi Matevžek, ubogi revež gotovo ni o praznikih potičice pokusil; znabiti, da še belega kruhka ne, pristavi Janezek; dajva mu vsak eno svojih potičic, skleneta blaga dečka enoglasno, — in pri tej priči stopita za ubogim starčekom, mu pomolita vsak eno potičico, ter stopita hitro naprej, in nič ne

poslušata starčekove hvale in blagoslova, ki ga je ginjeno in glasno na nju klical in k Bogu molil.

Domu pridši je bil blagima dečkoma božični večer še enkrat tako vesel in sladek, ko drugekrati. Mili darek, ki sta ga ubogemu starčeku podelila, jima je vse veselje nekako posladil in pozlatil.

Serce mlado, ki je milo,

Višej bo se veselilo.

Miloljub.

Samoglavni Janezek.

Janezek je imel gerdo navado, svoji mamicí vse nasprot ravnati. Če so mu rekli: Janezek! pojdi po to ali uno reč, se je koj začel zmerovati, in šobe napenjati. Velikokrat so ga mamka svarili, da naj vboga, in tudi večkrat so jim grenke solze zavolj nevbogljiveža lica pomokrale; pa vse zastonj. Kder so južnali, ni nikdar hotel tega jesti, kakor bratje in sestre. Jaz nočem! nočem! je vsak dopoldan upil, če se mu ni njegova kupica na pervo napolnila. In zakaj nočeš, Janezik? so ga mamka vprašali. Jaz te ne bom silila, in vzeli so mu kupico. Zdaj je nekaj časa molčal, pa kmalo je zakričal, in hotel svojo kupico imeti. Ako lepo prosiš, so rekli oče, jo bodeš dobil. Nočem! nočem! je samoglavnež po svoji stari navadi upil. Še enkrat so ga oče ojstro pogledali in djali: „Ti moraš!“ Izza stola so ga potegnuli, mu glavo med svoje kolena djali, in ga s šibo prav dobro našverkali. Od jeze je Janezik zarudel, se po tleh valjal, in zmeraj upil: „nočem! nočem!“ Mi tudi nočemo! so oče djali, in ga še malo natepli, in potem pred vrata postavili. Dolgo se je še kremžal, pa ko je vidil, da to vpitje staršev ne gane, se je togotenje poleglo, in Janezik je na vrata bunkal, da naj mu odpro. Ja, ako bodeš prijazno prosil, te hočem not pustiti, so dobra mamica rekli, in so tako očetu prav dali, kar pa toliko naših mater ne stori. — Janezik je svojo termo opustil, in čez malo časa materi in očetu roko kušnil, in za odpuščanje prosil. Tako si sopet naš sin? so oče djali. Pa, da veš, zanaprej te bom še bolj hudo namahal, če boš tako samoglavnen. Prepovedal ti bom, se s tvojimi brati in sestrami igrati, dokler se ne bodeš poboljšal. — Janezik je bil

od tega časa prav prijazen, vbojliv fantič. Včasih so ga morali še posvariti, pa svojo samoglavnost je opustil. Ljubi starši! ako hočete, da bodo vaši otroci poredni *), ravnajte tako, kakor sta Janezиков oče in mati ravnala!

Jožef Eržen.

Listonoša.

* *iz Teržaške okolice.* Teržaško okrožno, šolsko ogledstvo je razposlalo razglas vis. čast. konsistoria dne 19. listopada l. l. števil 2412—873 in izreče svojo vradno zadovoljenje šolam v Kontovelli, Opčini, Lipici in Bazovici; vsim drugim šolam te župnije (razun šole v Barkoli, Dutovli in Koprivi) pa več ali menj svojo nezadovoljnost očita, zlasti šoli v K . . . ri grozno nejevoljno in ojestro zavestno, ker se šolska mladina v šoli, zunaj nje, in še celo v cerkvi tako slabo vede, da hudo grajo zasluži. Kar smo u tem razglasju brali, da se je šola v Kontoveli izboljšala tako da je uradne povzvale vredna, je nas prav serčno razveselilo, zakaj popred ni bilo od te šole kaj takega slišati. Bog daj srečo, le tako naprej! Pa serce je nas zbolelo slišati in brati, da se je šola v K . . . ri tako zhujsala. Ni še dolgo od tega, kar je ta šola dobro slovela in vse je bilo s njo zadovoljno. Gosp. učit. M. S. in M. P. sta še povsod v dobrem spominu. Sram bodi tiste in gorje jim, ki so te nesreče krivi! Žalostno za ljubo mladino, ako se ji na pomoč ne pride!

Društvo sv. Mohora.

* „Djanje Svetnikov“ smo na vse strani razposlali. Sko-raj mora biti v rokah vsih gg. družtvenikov. Nekteri gg. družtveniki so se pritožili, da dobivajo družtvene knjige še le dolgo pozdej, da morajo precej plačati, in da nekterim družt. knjige clo niso došle.

Skušnja nas uči, da bi bilo nar boljše, ako bi gg. družtveniki enega okraja — postavimo ene dehantije — enega g. družtvenika izvoljili, kteri bi dnarje nabiral, jih naravnost v Celovec pošiljal, in tudi družt. knjige za vse družtvenike svoje okolice *po pošti* prejemal. To bi šlo *hitro, gotovo in nar boljši kup.*

*) Med Slovenci beseda »poreden« ni prav rabljena. »Po« se zove u nemškem »nach«, in »reden-na-no« »ordentlich«, tako bi imela beseda »poreden« prav za prav to pomeniti, kar nemška »ordentlich.« Pri nas Slovencih se je pa do sedaj ta beseda narobe rabila, ker je to pomenila, kar nemška »unordentlich«. »Unordentlich« se zove v slovenskem »neporeden«. Slišal sem, da jo Slovenci na Koroškem prav rabijo.

J. E.

|| Odgovorni izdaj. in vredn. A. Elnšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.